

В І Д Г У К

**офіційного опонента, доктора політичних наук, професора Іванова
Миколи Семеновича на дисертаційне дослідження Травлос Тетяни
Сергіївни на тему: «Феномен протесту в політичному процесі сучасної
України», подане на здобуття наукового ступеня кандидата політичних
наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.**

Аналіз автореферату, рукопису дисертації та наукових публікацій Травлос Тетяни Сергіївни в контексті вимог сучасних нормативних документів України до такого типу робіт дає підстави для наступних оцінок і висновків.

Дане дисертаційне дослідження присвячене одній з виключно актуальних та надскладних проблем сучасних політичних процесів. Аналіз дисертаційної роботи показує, що дана робота заповнює існуючі прогалини в цій проблематиці, що є дуже вагомим як для політичної теорії, так і політичної практики.

Вдалою і логічною видається логіка та структура даної роботи. Досить чітко й коректно сформульовані об'єкт і предмет дисертаційного дослідження (С. 2 автореф. та С. 5 дис.).

Як зазначає автор, метою дослідження є концептуалізація феномена протесту в політичному процесі сучасної України.

Обрана мета роботи обумовила й вирішення наступних дослідницьких задач, які вичерпно були розв'язані автором. В дисертаційній роботі проаналізовано основні теоретичні підходи в дослідженні феномена політичного протесту, вивчено основні проблеми, пов'язані із дефініцією політичного протесту, визначено основні функції та типи політичного протесту, обґрунтовано передумови формування політичного протесту в суспільстві, визначено основні моделі управління політичними протестами, охарактеризовано функціональну роль символів, міфів та ЗМК у стимулюванні політичних протестів, проаналізовано технології контролю та

придушення політичних протестів, здійснено порівняльний аналіз політичних протестів в Україні: від Революції на граніті до сьогодення, розглянуто практики стимулювання та придушення політичних протестів в Україні.

Достатньо широкою і різноманітною є джерельна база рецензованої роботи, яка складається з 224 найменувань, представлених як вітчизняними, так і зарубіжними джерелами. Важливим є те, що понятійно-категоріальний апарат даного дисертаційного дослідження є, з одного боку, достатньо усталеним і загальновизнаним вітчизняним та зарубіжним науковим співтовариством, а з іншого боку – певною мірою інноваційним.

Достатньо ґрунтовною і потужною та ефективною видається теоретико-методологічна база дослідження. При побудові дисертаційного дослідження автор роботи спиралася на синтез філософського, політологічного, соціологічного, культурологічного аналізу ідеї сучасних форм політичного протесту.

Дійсно оригінальний, інноваційний характер має більшість пунктів наукової новизни рецензованого дисертаційного дослідження.

На наше переконання, абсолютна більшість основних положень і висновків даної дисертаційної роботи є достатньо обґрунтованими, чітко і однозначно сформульованими та коректними. На схвалення заслуговують їх достовірність і об'єктивність та науково-теоретична і практична значимість.

До того ж, вони мають і наукову новизну, адже дана дисертаційна робота є одним із перших системним дослідженням феномена політичного протесту з точки зору практик його стимулювання та придушення.

Важливою формальністю є те, що тема дисертаційного дослідження відповідає перспективному плану науково-дослідницької теми кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» «Соціально-політичні проблеми України в контексті глобальних процесів» (№ державної реєстрації 0114U007155), одним із виконавців якої є дисертант.

Заслуговує на увагу аналіз теоретичних підходів в дослідженні політичних протестів. Автор вірно зазначає, що в політичній науці існують різні концептуальні напрями і підходи до визначення моделей і форм політичного та соціального протесту, факторів формування протестної активності. При цьому в дослідженні даної теми існує ряд невирішених проблем. Тому перспективними дослідженнями є визначення чинників, що впливають на зміну форм політичного протесту, визначення характеру традиційних і появи нових форм політичної протестної поведінки в суспільстві. Подальших наукових розвідках потребує розробка проблеми потенціалу політичного протесту на регіональному рівні. Певний рівень протестного потенціалу є важливим показником соціальної незгоди в соціумі, поширення настроїв невдоволення існуючою ситуацією в тій чи іншій сфері політичного та суспільного життя. У зв'язку з цим теоретико-методологічне дослідження проблеми політичного протесту особливо актуально для корекції стратегії регіональної політики з метою попередження і зниження рівня політичної соціальної напруженості в суспільстві, запобігання руйнівних конфліктів.

Автор ретельно обґрунтував передумови формування політичного протесту в суспільстві. Так, в дисертаційній роботі вірно зазначено, що в останні роки серед економічних проблем лідирує проблема корупції, яка має властивість пронизувати не лише економіку окремо взятої держави, але й інші сфери, паралізувати ефективну життєдіяльність держави і стимулювати суспільство до протестної активності. Найчастіше протести з економічних та соціальних причин переростають у мітинги, марші, флешмоби, перфоманси і навіть революції. Щодо етнічних причин політичних протестів, то їх структурно-функціональний аналіз дав змогу визначити, що саме протести з етнічних причин найбільш радикальні, саме вони найчастіше переростають у збройні протистояння та війни. Останнім часом у світі в цілому та Європі, зокрема, посилюються протести, в основі яких – сучасна проблема № 1 – проблема міграції.

Автором детально досліджено найбільш масові протести в Україні та зазначено, що за роки незалежності в Україні відбулося три революції: Революція на граніті, Помаранчева революція та Революція Гідності. Жодна з них своїх кінцевих цілей не досягала. Щодо технологічного аспекту українських протестів, то, наприклад, політична міфологія має значною мірою базуватися на фактах об'єктивної реальності, тобто бути правдоподібною. В протилежному випадку, застосовувана у політичній риторичі, вона виглядає як популістська вигадка та брехня – прикладами були радянські міфи «часів Брежнєва», американська міфотворчість про впровадження демократії, українська «демократична міфотворчість». Всі розглянуті протести мали вплив на масову свідомість їх учасників. Із розвитком інформаційних технологій цей вплив ставав помітнішим. У всіх трьох протестних акціях можна знайти подібні риси.

Слід зазначити, що загальний аналіз змісту дисертаційної роботи Т.С. Травлос свідчить про творчість, обґрунтованість, цілісність та самостійність даного дослідження, про його високий науковий рівень, наявність не тільки теоретичного, але й практичного значення для сучасної політичної практики.

Структура роботи є логічною, послідовною і дозволила автору ґрунтовно дослідити предмет дисертаційного дослідження.

Разом з тим, як у будь-якій науковій роботі, в дисертації Т.С. Травлос є й дискусійні положення і певні недоліки, що вимагають подальшого обговорення. До них, зокрема, слід віднести такі:

1. Так, автор дуже детально представив аналіз теоретичних підходів щодо дослідження політичних протестів. Але, на мій погляд, така важлива теорія як теорія Джеймсона Девіса – «Крива Девіса», згідно з якою революції відбуваються в ситуації, коли період підйому, що вселяє людям надії, змінюється різким занепадом. Дж. Девіс стверджував, що не розпач і нужда ведуть людей до протесту, а підвищення вимог до життя в період благополуччя в державі. Таким

чином, проаналізована теорія відносної депривації значно посилилася б цим принципом.

2. Дослідження політичного протесту, доцільно було б провести з точки зору дуальності, саме, «активність–пасивність», як критерій для визначення рівня і форм політичної активності, який досить популярний серед дослідників. Так, можливо розглядати політичну активність у вигляді континууму, на одному з полюсів якого – політична пасивність (абсентеїзм виборців, політична іммобільність), а на протилежному – політична гіперактивність та екстремізм (від участі у пікетуваннях, страйках до терористичних дій та громадянської війни). Ви ж у своєму дослідженні приділяєте більше уваги саме активним формам протесту.
3. Враховуючи високий ступінь радикалізації протестної активності в сучасному політичному просторі України, автору варто було б акцентувати увагу на мотивах, причинах насилля в політичних протестах.
4. Компаративний аналіз протестної активності в світовій практиці показує, що ключову роль у феномені, що досліджується, відіграють лідери та спонсори. Але в даному дисертаційному дослідженні ключова роль належить все ж таки політичному лідеру. У цьому зв'язку, автору доцільно було б, також, детально розглянути і питання спонсорства, адже ефективна та тривала протестна діяльність неможлива без залучення певних фінансових, матеріальних та організаційних ресурсів.

Слід зазначити, що зауваження і побажання є, певною мірою, дискусійними, вони спрямовані на підвищення якісного рівня дисертаційного дослідження і не впливають на загальне позитивне враження про нього.

Доцільним буде ще раз підкреслити, що більшість основних положень і висновків, які містяться після кожного розділу, а також у прикінцевих висновках, є достатньо обґрунтованими і коректними.

Автореферат відповідає змісту дисертації, розбіжностей між їх основними положеннями не виявлено.

Загальний висновок щодо виконаного Т.С. Травлос дисертаційного дослідження зводиться до наступного: є всі підстави кваліфікувати його як самостійну, завершену в межах визначених завдань наукову роботу, результати якої відзначаються інноваційністю, мають як теоретичне, так і практично-прикладне значення і становлять помітний внесок у розвиток політичної науки. Автор здійснив плідне творче дослідження, показав вміння науково мислити, системно аналізувати науковий теоретичний матеріал і фактичні дані та здійснювати узагальнення наявного матеріалу.

Робота виконана на достатньо високому професійному рівні, оформлена у відповідності з вимогами нормативних документів України. Її основні результати пройшли належну апробацію.

Вважаю, що дисертаційне дослідження Т.С. Травлос «Феномен протесту в політичному процесі сучасної України» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, щодо дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук, а її авторка – Травлос Тетяна Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент:

доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичних наук
Чорноморського національного університету
імені Петра Могили

М.С. Іванов

Підпис М.С. Іванова - офіційного опонента, доктора політичних наук, професора, завідувача кафедрою політичних наук Чорноморського національного університету імені Петра Могили «Завіряю»
Вчений секретар Вченої ради ЧНУ ім.. П. Могили

М.В. Орленко